

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΒΑΣΟΥ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

Δημοσιογράφου - Συγγραφέως

ΣΥΜΕΩΝ ΑΑΡΩΝ ΠΕΣΑΧ

Ἀρχιραββίνος τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος
μέ ἔδραν τὴν Λάρισα

Ἀνάμεσα σ' αὐτὸν τὸν πληθυσμὸ ἐξαιρετικὴν οικονομική, κοινοτική θέση κατέχει καὶ τὸ Ἑβραϊκὸ στοιχεῖο, ὡς παράγων εὐημερίας καὶ προόδου τῆς Θεσσαλίας γενικώτερα.

Ἄς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι ἀπὸ τοὺς περασμένους αἰῶνες κι' ἀπὸ τοὺς μεσαιωνικοὺς διωγμοὺς ἀκόμη τῶν Ἰσπανοεβραίων, ὅποτε ἐδημιουργήθη στὶς διαστάσεις πού γνῶρισε ἡ Ἐθνοτοπικὴ μας ἱστορία, ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Λαρίσης μὲ τὶς πανάρχαιες καὶ Βυζαντινὲς ρίζες, αὐτὴ γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς, τὴν ἀρχοντιά τῶν «Τσελεμπιδῶν» εὐπατριδῶν τῆς τῆς Πανεπιστημιακῆς τῆς «Γεσιβῶθ» — Σχολῆς, τὰ Πανελλήνια Ἱεροδικεῖα τῆς, τοὺς Μεγάλους Ἀρχιραββίνους τῆς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὁ πατέρας καὶ γιὸς Πέσσαχ, τὶς Βιβλιοθήκες τῶν «Κωδικῶν» τῆς, τ' ἀρχοντοπάλατά τῆς κ.λ.π. καθιδρύματα εἶχε προσονομαστῆ: «Ἰρ-Βά Ἐμ Μπέ Γισραέλ» ἢ ἰσπανοεβραϊκά: «Μάντρε ντ' Ἰσραέλ» «Λάρισα, Μητρόπολις τοῦ Ἰσραὴλ» (ὅπως τιτλοφοροῦμε τ' ὁμώνυμο Βιβλίον μας πού ἐκδόθηκε στὰ 1959).

Ἦκμασε, λοιπόν, ὁ Ἑβραϊσμός τῆς Λαρίσης πού ἀπέτέλεσε πόλο συγκεντρώσεως τοῦ Πανελληνίου Ἰσραηλιτικοῦ στοιχείου καὶ φάρος τοῦ τηλαυγῆς.

Ἦστερα ἦρθε ὁ Μεγάλος Πόλεμος 1939-40 καὶ μὲ τὸ σκλάβωμα τῆς Ἑλλάδος στὸ δικέφαλο θεριὸ τοῦ φασισμοῦ-ναζισμοῦ, ἦταν πεπωμένο νὰ γνωρίσει κι' ὁ θεσσαλικὸς ἑβραϊσμός τὴν «τελικὴ λύση» πού ἐμηχανεύτηκαν γιὰ τὸ «πρόβλημά» του, οἱ ρομπὸι τῆς πιὸ τερατώδους πολιτικοστρατιωτικῆς μηχανῆς τῆς ἱστορίας.

Στὸ «πογκρόμ» τῆς 24.3.1944 219 θύματα, ἔγιναν τέφρα καὶ σκόνη στὰ γερμανικὰ κρεματόρια. Ἔτσι γράφτηκε μὲ αἷμα τὸ Λαρισινὸ Ἑβραϊκὸ Μαρτυρολόγιο, πού ἀποτελεῖ μιὰ πένθημη σελίδα ἀπὸ τὸν αἰώνιο «Ἰντεξ» τῶν 6 ἐκ. ψυχῶν πού ἔγιναν σύμβολα θυσίας καὶ ἀντιστάσεως.

Σήμερα μαζί μὲ τὶς Ἰσραηλιτικὲς κοινότητες Βόλου, Τρικάλων καὶ Καρδίτσας, πού ὑπάγονται ὅπως ὅλης τῆς χώρας στὸ Κεντρικὸ Ἰσραηλιτικὸ Συμβούλιο, ἡ Κοινότης τῆς Λαρίσης, πρωτοπορεῖ σ' ὅτι ἀφορᾷ τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ Θεσσαλικοῦ Ἑβραϊσμοῦ, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν φιλοπρόοδο Πρόεδρὸ τῆς κ.Μίμη Φωλούς.

Ἀπὸ τὶς κορυφαῖες ἐκδηλώσεις τοῦ Θεσσαλικοῦ Ἑβραϊσμοῦ, στὴ Λάρισα, ὑπῆρξε ἡ Ἐκθεση Ἰσραηλινοῦ Πανεπιστημίου καὶ αὐτὴ πού ἀνοίγει στὶς μέρες μας μὲ τὰ Γραφὰ καὶ Σκίτσα τῶν Ἑβραιοπαίδων τοῦ ναζιστικοῦ στρατοπέδου τοῦ Τερεζίν μὲ «μόττο» τῆς τὸ: «Δὲν μπορεῖς νὰ σκοτώνης μιὰν εἰκόνα», ἡ ἀνέγερση μεγαλόπρεπων λαϊκῶν πολυκατοικιῶν, ιδιόκτητου καὶ καθ' ὅλα σύγχρονου Δημοτικοῦ Σχολείου, πού ἐδωρήθη στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος (Ἰπουργεῖο Παιδείας) κ.π.ᾶ.

Ἦπῆρξε, λοιπόν, τὸ Ἑβραϊκὸ στοιχεῖο τῆς Θεσσαλίας, ζωντανὸ καὶ τὰ ἐπιτεύγματά του, στὴν καθολικὴ ζωὴ τοῦ τόπου ὠφέλιμα κι' ἐποικοδομητικὰ γιὰ τὸ σύνολο.

Ἔτσι ἐπαληθεύεται γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ αὐτὸ πού εἰπώθηκε, ἀπ' τὸν τ. Δήμαρχο Λαρίσης καὶ Ἰπουργὸ κ. Δ. Χατζηγιάννη, στὸν πρόλογο τοῦ Βιβλίου μας, ὅτι: «Χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσωμε τὸ μέτρον τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκατέρας τῶν δύο φυλῶν — τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰποῦμε ὅτι καὶ οἱ δύο δὲν ὀφείλουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Τὰς ὀφείλει αὐτὴ».

Θὰ κλείσωμε τὴν ἀναδρομὴ μας καὶ στὴ συμβολὴ τῆς λαρισαϊκῆς καὶ θεσσαλικῆς ζωῆς τοῦ Ἑβραϊκοῦ στοιχείου, μὲ τὴν πληροφορία ὅτι καὶ στὸν μουσικὸ-λαογραφικὸ τομέα ὀφείλομε στοὺς Λαρισινούς καὶ Θεσσαλοὺς Ἑβραίους

Ἰὸς τραπέζιτου, γεννηθεὶς τὸ 1815 εἰς Θεσσαλονικὴν καὶ ἀποβιώσας ἐν Λαρίσῃ τὸ 1893. Ἐκ τῶν διασημωτέρων ἑβραϊκῶν προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς του, γνωστότατος καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Διετέλεσεν Ἀρχιραββίνος καὶ Πρόεδρος τοῦ Ἱεροσολιμοῦ Δικαστηρίου «Μπέθ Ντίν» τῶν Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος μὲ ἔδραν τὴν Λάρισα. Ἦτο προικισμένος μὲ σπάνιαν ταλμουδικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐν γένει παιδείαν, κάτοχος προσέτι τῆς Ἑβραϊκῆς, Ἑλληνικῆς, Ἰσπανικῆς καὶ Τουρκικῆς γλώσσης. Διετέλεσεν ἱεροκήρυξ τῶν Συναγωγῶν Λαρίσης. Ὑπεστήριζεν ἐνθέρμως τὸν Θεσσαλικὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1881. Κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Λάρισα ἐξεφώνησεν ἐνθουσιαστικὸν λόγον, δημοσιευθέντα καὶ εἰς τὸν τύπον τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἀνέπτυξε πλουσίαν κοινωνικὴν δραστηριότητα, καταλιπὼν ἀγαθὴν φήμην καὶ εἰς τοὺς ὁμοφύλους του καὶ εἰς τὸν θεσσαλικὸν ἑλληνισμὸν. Ἦτο ὁ ἀνώτερος πνευματικὸς καθοδηγητὴς ἀπάντων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἑβραϊκῶν φιλανθρωπικῶν καὶ μορφωτικῶν Συλλόγων καὶ Ἰδρυμάτων. Συνέγραψε 15 πολῦτιμα συγγράμματα εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν θρησκευτικοῦ, νομικοῦ καὶ ταλμουδικοῦ περιχομένου. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ καθεστώτος εἰς τὴν ἐνωθεῖσαν Θεσσαλίαν, ἀνέπτυξε ζωηρὰν κοινωνικὴν καὶ φιλανθρωπικὴν δράσιν, ἐργασθεὶς ἰδιαιτέρως ὑπὲρ τῆς ἀνακουφίσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου παθόντων Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων, διακηρύξας καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως καὶ τὴν πλήρη ἀνεξίθρησκείαν καὶ ἰσοπολιτείαν, ὡς καὶ τὴν ἐκδηλουμένην πρὸς τοὺς Ἑβραίους στοργὴν ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. Διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ἐξεφράσθη εἰς αὐτὸν ἐπανελημμένως ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Νομαρχίας Λαρίσης θερμὴ εὐαρέσκεια, ἀπενεμήθη δὲ εἰς αὐτὸν ὁ τιμητικὸς τίτλος τοῦ «Μεγάλου Ἀρχιραββίνου» μετ' ἠθικῶν προνομίων.

μὰ σειρὰ ἀπὸ ὑπέροχες ἱστορικὲς κι' αἰσθηματικὲς «Μπαλλάντες» πού τραγουδιόνταν ἐδῶ καὶ 200 χρόνια στὴ Θεσσαλία.

Μιὰ ἀπ' αὐτῆς, ἀποκαλύπτει γιὰ πρώτη φορὰ, ὅτι ὑπῆρχε παρόμοιος μὲ τὸ θρῦλο τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας, καὶ τέτοιος γιὰ τὴ Γέφυρα τοῦ Πηνειοῦ τῆς Λαρίσης «πού ὀλημερὶς χτιζότανε, χειμῶνα γκρεμιζόταν» καὶ πού ἀπηχεῖ τοὺς παρεμφερεῖς Βαλκανικοὺς Θρύλους, μὲ τὸ τραγουδιστὸ λυγμοπαράπονο ρυθμὸ τοῦ «Μπελκάντο». Ἰδοὺ καὶ μιὰ ἀκόμη προσφορά!..

Ἦπῆρξε ἀναγκαῖα μιὰ — ἔστω καὶ συνοπτικὴ — ἀναδρομὴ. Τὰ καθέκαστα τῶν φάσεων τῆς τωρινῆς λαρισαϊκῆς ζωῆς, θάπαιτοῦσαν πολλῆς σελίδος μὲ μακρὰς περιγραφές. Προτιμήσαμε τὸ ἐνημερωτικὸ αὐτὸ περίγραμμα, πού χωρὶς νὰ τὰ λείει ὅλα, παραλείπει ἴσως ἐλάχιστα.

ΣΥΜΕΩΝ ΜΩΨΣΕΩΣ ΠΕΣΑΧ

Ἐγεννήθη ἐν Βόλῳ τὸ ἔτος 1899. Ἐσπούδασεν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἑβραϊκὴν Ἀκαδημίαν Ἱεροσολύμων, λαβὼν τὸ πτυχίον τοῦ ἀριστοῦχος. Ἐγνώριζεν ἀρτίως ἐκτός τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ Ἑλληνικῆς, τὴν Γαλλικὴν, Ἀγγλικὴν, Ἰσπανικὴν καὶ Ἀραβικὴν γλῶσσαν. Ἐχρημάτισε κατὰ καιροὺς καθηγητὴς εἰς τὰ Ἰσραηλιτικὰ σχολεῖα Δράμας, Καβάλας καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡ δρᾶσις του ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξε πατριωτικωτάτη, ἀρθρογραφῶν καὶ ὁμιλῶν. Ἐθεωρεῖτο ἐξέχουσα φυσιογνωμία μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἰσραηλιτῶν, διὰ τὴν μόρφωσιν, τὴν ἀγνότητα τῶν ἰδεῶν του καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν του. Ἐφονεύθη μετὰ τῆς συζύγου του Ματθίλης, καθηγητρίας τῆς Γαλλικῆς, εἰς τὸ Ἀουσβιτς τῆς Πολωνίας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὸ 1943.

ΙΩΣΗΦ ΜΩΨΣΕΩΣ ΠΕΣΑΧ

Ἐγεννήθη ἐν Βόλῳ τῷ 1897. Καθηγητὴς τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ Φιλολογίας. Ἐσπούδασε τὸ ἔτος 1914 εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἑβραϊκὴν Ἀκαδημίαν Ἱεροσολύμων (Παλαιστίνης), ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ καθηγητοῦ μὲ Ἀρίστην ἐπίδοσιν. Ἦτο ἐπίσης πλήρως κάτοχος τῶν ξένων γλωσσῶν Γαλλικῆς, Ἀγγλικῆς, Ἰσπανικῆς καὶ Ἀραβικῆς, πλὴν φυσικὰ τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ Ἑλληνικῆς. Συλληφθεὶς, καθ' ὃ Ἰσραηλίτης, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς Θεσσαλονίκην τὴν 24/3/1943, ἐνθα ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητὴς τῶν Ἑβραϊκῶν εἰς τὰ Ἰσραηλιτικὰ Κοινοτικὰ Σχολεῖα, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ ὁμοθρήσκων του καὶ ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, ἐξοντώθη ὑπὸ τούτων οἰκογενειακῶς ἐν Ἀουσβιτς-Πολωνίας κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἰδίου ἔτους.

ΜΩΨΣΗΣ ΣΥΜΕΩΝ ΠΕΣΑΧ

Ἀρχιραββίνος τῆς Ἑλλάδος, ἐδρεῦον ἐν Βόλῳ καὶ Πρόεδρος τοῦ Θρησκευτικοῦ Δικαστηρίου Μπέθ Ντίν. Ἐγεννήθη εἰς Λάρισαν τὸ ἔτος 1869, ἀπεβίωσε δὲ εἰς Βόλον τὸ 1955. Τὸ λειψανόν του μεταφέρθη μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς Ἱεροσόλυμα. Διεκρίνετο διὰ τὴν πλουσίαν ταλμουδικὴν, φιλολογικὴν, φιλοσοφικὴν, νομικὴν καὶ θρησκευτικὴν μόρφωσίν του. Κατὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940 — 1941 ἐπέδειξε στάσιν ἐξαιρετικῶς πατριωτικὴν, κατὰ δὲ τὴν γερμανοϊταλικὴν κατοχὴν συνειργάσθη μὲ τὰς ἀντιστασιακάς δυνάμεις προσενεγκῶν πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἔθνικὴν καὶ συμμαχικὴν ὑπόθεσιν. Ἀνέπτυξε λαμπρὰν σιωνιστικὴν δρᾶσιν δι' ὁμιλῶν, ἀρθρογραφίας εἰς τὸν τύπον, διετέλεσε δὲ ἰδρυτικὸν μέλος, ἀνώτερος καθοδηγητὴς καὶ πρόεδρος ἀπάντων τῶν ἐν Βόλῳ Ἑβραϊκῶν Ἰδρυμάτων. Ἐτιμῆθη διὰ πολλῶν μεταλλίων, παρασήμων καὶ διακρίσεων. Ἦτο εὐπροσήγορος καὶ εὐγενής, τὸ δὲ γραφεῖον του ἀπετέλει μοναδικὸν ἑβραϊκὸν κέντρον τῆς ἐποχῆς του. Συνδέετο μετὰ στενῆς φιλίας καὶ ἐτήρει τακτικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν κορυφαίων ἑβραϊκῶν παραγόντων τῆς ὑψηλίου, ἐκτιμώμενος τὰ μέγιστα ὑπ' αὐτῶν. Τὸ ὄνομά του μνημονεύεται εὐφῆμως εἰς πλείστας ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ εἰς συγγράμματα τῶν ὁμοεθνῶν του. Ἡ φιλόανθρωπος του διάθεσις ἔμεινε παροιμιώδης, ὅλοι δὲ ἀπέβλεπον εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ἓνα δυναμικὸν καὶ ἐνεργητικὸν συμπαραστάτην, ἰδίως κατὰ τὰς σκληρὰς ἡμέρας τῆς ναζιστικῆς κατοχῆς, ὅτε περιέβαλε τοὺς καταδιωκόμενους καὶ ἐφωδίαζε τούτους διὰ πλαστῶν ταυτοτήτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν Μαγνησίᾳ σεισμῶν, ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πληγέντων καὶ ἐπικοινωνήσας μὲ τὰς ἑβραϊκάς ὀργανώσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, κατάρθωσε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀμέριστον τούτων βοήθειαν, διὰ τῆς ἀποστολῆς χρηματικῶν ἐμβασμάτων καὶ ποικίλης ἄλλης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀρωγῆς, ἧτις μεγάλως ἀνεκούφισε τοὺς πληγέντας.

ΙΩΣΗΦ Σ. ΣΑΜΟΥΗΛ

Πρόεδρος τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Βόλου. Δημοτικὸς Σύμβουλος Βόλου. Διεκρίθη ὄχι μόνον εἰς ἔργα φιλοφιλίας, εὐποιίας καὶ ἀλτρουισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀξιόλογος δωρητὴς εἰς διαφόρους Ἱεροὺς Ναοὺς τοῦ Βόλου. Ὁ υἱὸς του Σ α μ π τ ὦ β Ἰ ω σ. Σ α μ ο υ ἡ λ ὑπηρετῶν ὡς λοχίας καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς Πολιτικοῦ Μηχανικοῦ, ἐξεπόνησεν ἀνιδιοτελῶς τὸ σχέδιον ἀνεγερθέντος περικαλλοῦς Ναϊδρίου εἰς Στρατόπεδον Βόλου, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια ἐγένοντο μὲ μεγαλοπρέπειαν τὸ 1965. Τὸ ἴδιον ἔτος, ὃ ἐν ἐπικεφαλίδι, κατόπιν συντόμου προσλαλιᾶς του, παρέδωκεν ἐκ μέρους τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Βόλου εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Δημητριάδου Δαμασκηνόν, πάπυρον μὲ τὸ κάτωθι περιεχόμενον:

«Τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Δημητριάδος Κυρίῳ Δαμασκηνῷ δι' οὗ στοργῆς τέφρα ἀδελφῶν ἡμῶν τελευτησάντων ἐν Ναζιστικοῖς Στρατοπέδοις, κατηξιώθη νόστου εὐγνώμονες. Οἱ Ἰσραηλίται Βόλου χαράσσοιςι τὸδε»